

Laurence Kotlikoff

A társadalombiztosítás privatizálása – hogyan működik és miért fontos?

A tanulmány az Auerbach–Kotlikoff-féle dinamikus életciklusmodellt (röviden: AK-modellt) használja a társadalombiztosítás magánosításának makroökonómiai és hatékonysági hatásainak vizsgálatához. Egyszerű módszert javasol: a személyi biztosítási rendszert mint elemzési keretet a tb magánosításának megvitatására, beleértve az átmeneti szabályokat és az átlagos progresszivitás változását.

Az AK-modell szimulációja szerint a tb privatizálása hosszú távon igen nagy mértékben növelheti a kibocsátást és az életszínvonalat. Ezek a nyereségek nagyrészt, de nem kizárólag az életben levő korosztályok rovására valósulnak meg. A privatizációból adódó tiszta hatékonyságjavulás lényeges lehet. Ez a születendő korosztályok jólétének olyan növelését jelenti, amely azután marad, hogy az életben levő korosztályokat teljesen kárpótolták a privatizációból fakadó veszteségeikért. A hatékonyságjavulás pontos mértéke függ a fennálló adószervezettől, a jelenlegi tb adói [járu-lékai – S. A.] és kifizetései közti kapcsolattól, valamint az átmenet idején történő kifizetések adófinanszírozási eszközeitől.

A szemléltetésül szolgáló személyi biztosítási rendszer megmutatja, hogy az Egyesült Államok tb-rendszerének nyugdíjalrendszerét többféleképp is lehet privatizálni (a korábbi tb-befizetések többféle jóváírása mellett). Az elemzés azonban azt is megmutatja, hogy a privatizálásból adódó nyereségekkel szemben csökken a progresszivitás és nő az élettartami kockázat. *

A társadalombiztosítás magánkézbe adása világszerte terjed. A nagy nyilvánosságot élvező és sikeres chilei privatizálás csak az első volt egy gyarapodó listán. A chileit hamarosan követi az argentin, ausztrál, bolíviai, brit, kolumbiai, mexikói és perui privatizálás. Csatlakozik-e a klubhoz az Egyesült Államok? Kell-e csatlakoznia gazdasági alapon? Ha igen, milyen formában?

Ez a dolgozat nem jósolja meg azt, hogy privatizálják-e az Egyesült Államok társadalombiztosítását; sem pedig azt, hogy milyen formában. Ehelyett kifejti a magánosítás makroökonómiai kérdéseit. Makroökonómiai és hatékonysági hatásait az Auerbach–Kotlikoff-féle dinamikus életciklusmodellel (röviden: AK-modellel) vizsgálja. Végül egy tényleges javaslaton keresztül bemutatja, hogy az Egyesült Államok rendszere egyszerű-

* Ez a tanulmány angol nyelven az Institute for Economic Development 66. műhelytanulmányaként jelent meg először *Privatization of Social Security: How It Works and Why It Matters* címen, s hamarosan egy *James Poterba* szerkesztette kötetben is megjelenik: *Tax Policy and the Economy*. 10. The MIT Press, 1–32. o. A fordítás *Simonovits András* munkája.

A szerző köszönetet mond *Jan Wallisernek* kitűnő kutatási segítségéért és *Peter Diamondnak*, *Henry Aaronnak* és *Jan Wallisernek* nagyon gyümölcsöző kommentárjaikért.

en privatizálható. A javaslatot *személyi biztosítási rendszernek* nevezzük. Elemzése segít abban, hogy e folyamat néhány makrokonómiai kérdését tisztázzuk.

Nem ez az első dolgozat, amely a fenti kérdéseket tárgyalja. Nem is az első, amely a társadalombiztosítás privatizációját modellezi. *Feldstein* [1995] egy parciális egyensúlyi modellt használ, míg *Arrau* [1990], *Arrau-Schmidt-Hebbe* [1993] hasonló érveléshez az AK-modell egy másik változatát alkalmazza. Ezek a modellek azonban a munkakínálatot egzogénnek veszik. Ez komoly hiányosság, hiszen a privatizálásból fakadó előnyök jelentős részben abból adódnak, hogy kiküszöbölődik a társadalombiztosítás torzító hatása a munkakínálatra. *Raffelhaueschen* [1993] szerepelteti a munkakínálatot a privatizációt szimuláló tanulmányában, és kvalitatív következtetései hasonlóak a fent említett tanulmányokhoz. *Raffelhaueschen* [1993] modellje azonban csak két időszakra bontja a felnőttkort, s ez korlátozza kvalitatív eredményeinek a használhatóságát. Akárcsak a jelen dolgozat, *Imrohoroglu és szerzőtársai* [1995] sok időszakra bontott életpályákat alkalmaznak a privatizálás szimulálására. Modelljük kidolgozottabb, mint az enyém, azonban náluk sem szerepel a munkakínálat, s ez lehetetlenné teszi a hatékonyságjavulás és a korosztályok közti újraelosztás szétválasztását. Mindazonáltal a társadalombiztosítás kárpótlás nélküli privatizálására vonatkozó általános eredményeik egybecsengenek az itt bemutatottakkal.

A társadalombiztosítás privatizálása és a makrogazdaság

A legtöbb iparosodott gazdaság és számos fejlődő ország rendkívüli mértékben kiterjesztette felosztó-kirovó nyugdíjrendszerét a második világháborút követően. Bár ez csökkentette az öregek szegénységét, a fiatal és a jövő korosztályok zsebéből hatalmas összeget tett át az öregebb korosztályok zsebébe.

A kezdeti öregek javára történő újraelosztási mechanizmus világos. Azok a korosztályok, amelyek már nyugdíjba vonultak vagy közel voltak a nyugdíjazáshoz a felosztó-kirovó rendszerek kibővítésekor, érdemtelen nyereséghez jutottak. A többiek kárára történő újraelosztási mechanizmus homályosabb. A közvélemény megérti, hogy a felosztó-kirovó rendszer kibővítése a jelen és a jövő fiatalabb korosztályai részéről nagyobb hozzájárulási kulcsot jelent. Azt is látja azonban, hogy ezek a korosztályok ugyancsak nagyobb nyugdíjakat kapnak majd, amikor visszavonulnak. Amit a közvélemény nem vesz észre, az az, hogy e későbbi korosztályok nyugdíjának jelenértéke jóval kisebb, mint az általuk fizetendő hozzájárulások jelenértéke, mindkettőt a hazai és a külföldi tőke adózás előtti hozadékaival diszkontálva. Másként szólva, a közvélemény nem veszi észre, hogy egy érett rendszerben a társadalombiztosítási járulékokra fizetett hozam implicit kamatlába jóval kisebb, mint a nemzetközi befektetések hozamáé.

A közvélemény ugyancsak elsiklik e programok fontos makroökonómiai hatása fölött, amely az öregek fogyasztását növelendő, csökkenti a hazai megtakarítást és beruházást. A következmény: emelkedik a reálkamatláb és csökkennek a reálbérek, ahhoz az állapothoz képest, amely e programok nélkül következne be. Ezek az általános egyensúlyi visszahatások tovább növelik az újraelosztást a fiatalok rovására, az öregek javára.¹ Ez nem csak elméleti lehetőség. Mint *Gokhale és szerzőtársai* [1995] megmutatták, az amerikai megtakarítások háború utáni drámai csökkenése egybeesett az öregek fogyasztásának hasonló fokú abszolút és relatív növekedésével, ez viszont az Egyesült Államok kormányzatának újraelosztási politikájára vezethető vissza.

¹ Lásd *Auerbach-Kotlikoff* [1987].

Demográfiai feszültségek

Azok a terhek, amelyeket a felosztó-kirovó rendszer rakott a jelenlegi fiatal és a jövő korosztályainak a vállára, egyaránt felléphetnek stabil és instabil demográfiai környezetben. A legtöbb fejlett országban mostanában jelentkező születési hullámhegy-hullámvölgy azonban többlethangsúlyt jelent a társadalombiztosítási pilótajátékban. Valóban, az Egyesült Államok, Japán, Németország, Olaszország, Franciaország és számos más ország azzal a kellemetlen kilátással kénytelen szembesülni, hogy vagy a keresetekkel arányos társadalombiztosítási járulékokat növeli alaposan, vagy a nyugdíjakat csökkenti hasonlóan az elkövetkező néhány évtizedben. Ez a küszöbönálló demográfiai/társadalombiztosítási harapófogó, nem pedig a fedezetlen [felosztó-kirovó – S. A.] társadalombiztosítási programok belső problémáinak a felismerése készteti a politikusokat a privatizálás mérlegelésére.

Sok politikus azt hiszi, hogy ez a reform fájdalommentes módszer országuk népesedési dilemmájára. Ez nem feltétlenül igaz. Ha elhanyagoljuk a privatizálásból eredő hatékonyságjavulást, akkor a költségvetési politika – korosztályi nyelven szólva – nullaösszegű játék. Következésképpen, ha a magánosítást arra használjuk, hogy feltartóztassuk a jövő korosztályokat fenyegető költségvetési terhek növekedését, akkor az valószínűsíthető, hogy a jelen korosztályainak kell nagyobb terhek vállalásával fizetniük.²

Nullaösszegű korosztályi könyvelés

A következő (1) egyenlet nyilvánvalóvá teszi állításunkat. Ez az egyenlet a kormányzat (az állam) intertemporális költségvetési korlátja. Az N_t szimbólum a t . évben született korosztály által a jelenben és a jövőben fizetendő nettó adók (befizetések és kifizetések különbsége) összegét jelöli, ahol a jelen év indexe 0. Az egyenlet távoli bal oldalán áll N_{-100} , amely a 100 évvel előtt születettek által még fizetendő nettó adót jelöli. A következő tag: N_{-99} , amely a 99 évvel előtt születettek által még fizetendő nettó adót jelöli. Az N_0 tag a most születettek által fizetendő nettó adót jelenti. $N_1, N_2, \dots, N_{\infty}$ rendre az 1. 2., ..., évben születendők által fizetendő nettó adót jelöli. Mindegyikük biztosítási szempontból tisztességesen számított jelenérték.

A G_0 tag a kormányzat jelen és jövőbeli áru- és szolgáltatásvásárlásainak az összege, D_0 a kormányzat hivatalos nettó adóssága (tartozás mínusz tőke), mindkettő a 0. évről vonatkoztatva. A leszámítoláshoz használt ráta a hazai tőke határhozama.

$$N_{-100} + N_{-99} + \dots + N_0 + N_1 + N_2 + \dots + N_{\infty} = G_0 + D_0 \quad (1)$$

Ez a költségvetési korlát azt mondja, hogy a jelen és a jövő korosztályok nettó adófizetésének együttesen fedeznie kell a kormányzati számlát, ha adott G_0 és D_0 . Az is kiderül az egyenlethől, hogy a kormányzati számlát rögzítve, egyik korosztály nettó befizetését csak úgy lehet csökkenteni, ha egy vagy több korosztályét növeljük.

Az (1) egyenlet szemszögéből a felosztó-kirovó rendszer bevezetése csökkenti, mondjuk a 40 évesnél idősebbek nettó adóját, de növeli a fiatalabbakét, beleértve a még meg sem születetteket is. Ez azt tükrözi, hogy az N_t -k magukban foglalják a jövőbeli társadalombiztosítási járulékok és kifizetések jelenértékének az egyenlegét. A nemzetközileg elérhető adózás előtti tőkehozamokkal leszámított jelenértékekkel számolva, a (példánkban a 40 évnél) fiatalabb korosztályok kifizetése kisebb, mint a befizetésük, a felosztó-kirovó rendszer növeli az N_t -jüket.

² Ez az állítás adottnak veszi a kormányzat tervezett áru- és szolgáltatásvásárlási pályáját.

Most pedig feltételezzük, hogy a privatizálás célja a jövő korosztályokra háruló teher csökkentése, azaz N_t -k csökkentése $t > 0$ -nál. Szintén feltesszük, hogy a privatizálás változatlanul hagyja a kormányzat jövőbeli vásárlásait, azaz G_0 -t. Ekkor a kormányzati költségvetési feltétel kikényszeríti, hogy $t < 0$ -ra egy vagy több N_t nő.

Konkrétabban, tegyük föl, hogy a kormányzat privatizálja a társadalombiztosítást: a) megengedi a dolgozóknak, hogy magánnyugdíjakat fizesse be, b) a társadalombiztosítás kieső jövedelmét a fogyasztási adó emelésével fedezi, és c) fokozatosan csökkenti az új nyugdíjasok ellátását. Mivel a nyugdíjas öregek fizetnek fogyasztási adót, de nem fizetnek társadalombiztosítási járulékot, ez a privatizálási módszer növeli a magánosítás idején már nyugdíjasok N_t -jét. A fogyasztási adó emelése és a társadalombiztosítási juttatások csökkentése valószínűleg emeli a fiatalok N_t -jét is. Az együttes hatás: csökken a még meg nem született korosztályok N_t -je. Ha a fogyasztási adó emelése helyett a kormányzat kölcsönfelvétellel fedezi a kieső bevételt, de mondjuk, jövedelemadóból fizeti a megnövekedett adósság kamatait, az eredmény ismét hasonló lesz. Ebben az esetben a kezdeti öregek N_t -je nő, mert viszonylag több jövedelemadót fizetnek, mint társadalombiztosítási járulékot.

Megtakarítás, beruházás és a privatizálás növekedési hatásai

Az életciklusmodell szerint az N_t változásai befolyásolják a gazdaság megtakarításait, beruházásait és növekedését. Az ok az, hogy az idősebb korosztályok fogyasztási hajlandósága nagyobb, mint a fiatalabbaké, és a fiatalabbaké nagyobb, mint a jövő korosztályoké, akik esetében ez a szám jelenleg nulla. Csökkentve a fiatal és a jövő korosztályok N_t -jét és növelve a kezdeti öregekét, a magánosítás olyan *jövedelemhatásokkal* jár, amelyek csökkentik az összfogyasztást, és ezáltal növelik az összmegtakarítást és – legalábbis átmenetileg – a gazdasági növekedést.

A privatizálás azonban csökkentheti is a megtakarításokat. Vegyük például azt az esetet, amikor jövedelemadóból törlesztik a privatizálásból származó adósságkamatoakat. A nagyobb tényleges jövedelemadó-kulcsból származó nagyobb tényleges tőkejövedelemadó-kulcs megemeli a jövőbeli fogyasztás árát a jelenlegihez képest, s ezzel fiatal és öreget egyaránt arra ösztönöz, hogy jövőbeli fogyasztását helyettesítse jelenbeli fogyasztással, azaz kevesebbet takarítson meg.³ A folyó fogyasztást érintő ilyen *helyettesítési hatások* felülmúlhatják a privatizálásból fakadó jövedelemhatásokat, azaz növelhetik az összfogyasztást, és ezáltal csökkenthetik az összmegtakarítást és – legalábbis átmenetileg – a gazdasági növekedést.

Mivel a magánosítás megtakarítási, beruházási és növekedési hatásai elméletileg kétségesek, függnek a privatizálás módjától, a makroökonómiai hatások egyenlegének megértéséhez szimulációkra van szükség. Mielőtt elkezdenénk a számszerű elemzést, a privatizálással kapcsolatos más kérdéseket is mérlegelni fogunk.

Javítja-e a hatékonyságot a privatizálás?

A privatizálás nullaösszegű játékként való leírása nem foglalkozott a gazdasági hatékonysággal. A gazdasági hatékonyság kérdése a gazdasági ösztönzők szerkezetére vonatkozik, ilyen például a jelen fogyasztásra *versus* jövőbeli fogyasztásra, vagy a munkára

³ A jelenbeli és a jövőbeli fogyasztás arányának megváltozása jövedelmi hatásokkal is járhat, ha csak a háztartásokat nem kárpótolják e relatív árváltozásokért.

versus pihenésre való ösztönzés. Mivel a társadalombiztosítás magánosítása általában megváltoztatja a gazdasági ösztönzőket, elképzelhető, hogy a reformmal a gazdaság hatékonyabbá válik, azaz egyesek életszínvonala javul anélkül, hogy másoké romlana. A mi esetünkben: egyes korosztályok életszínvonalát javítjuk anélkül, hogy a másokét rontanánk.

A hatékonyságjavítás függ a befizetések és kifizetések közti, privatizálás előtti határkapcsolat természetétől. Természetesen ez a kapcsolat akár hiányozhat is. Ez akkor fordul elő, ha a juttatások függetlenek a korábbi hozzájárulásoktól, vagy ha a dolgozók helytelenül úgy érzékelik, hogy a befizetések kismértékű növelése nem emeli a kifizetéseket. Amerikában annyira bonyolult a nyugdíj kiszámítása, hogy a befizetések és kifizetések közti kapcsolatot nehéz jól megérteni.

Ha tényleges vagy feltételezetten nincs kapcsolat a befizetések és a kifizetések között a felosztó-kirovó rendszerben, akkor a dolgozók a járulékokat teljes egészében jövedelemadónak érzékelik, amikor a munkakínálatukról döntenek. Ennek ellenére, egy tartósan növekvő gazdaságban a felosztó-kirovó rendszerben a dolgozók kapnak valamit a járulékért, a hozamot a gazdaság növekedési üteme határozza meg. Tehát a társadalombiztosítási járulék nem egyszerűen adó.

Ezt elfogadva, nincs szükségszerű kapcsolat az átlagos és a határhozamok között. Ahhoz, hogy ezt belássuk, tegyük föl, a járulékkulcs 15 százalék. Ha a nyugdíj állandó, azaz független a korábbi befizetésektől, akkor egy dollár többletbefizetés hozama nulla, azaz a társadalombiztosítás 15 százalékot hozzáad a munkakínálatot meghatározó tényleges határadókulcshoz. Azonban ha a kormányzat 2 dollárt ad egy bizonyos befizetési szint felett minden dollár befizetésért, akkor a társadalombiztosítás 15 százalékot levesz a munkakínálatot meghatározó tényleges határadókulcsból.⁴

Minél gyengébb a járulékok és a nyugdíjak közti határkapcsolat, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a társadalombiztosítás magánosítása hozzájárul a hatékonyságjavuláshoz. Ahhoz, hogy ezt belássuk, mérlegeljünk egy olyan reform előtti helyzetet, amelyben a nyugdíjak függetlenek a befizetésektől, azaz a határkapcsolat nulla, és a dolgozók a teljes társadalombiztosítási járulékot a munkakínálatukat terhelő határadóként tekintik. Azt is tegyük föl, hogy a privatizálás során csak azokat a nyugdíjakat fizetik ki, amelyek a magánosítás előtti befizetésekből származnak. Ekkor a társadalombiztosítási befizetések fokozatosan eltűnnek, amint csökken az eredeti nyugdíjasok és az újonnan nyugdíjba vonulók száma. Amint a járulék csökken, a munkakínálatot sújtó „teljes adókulcs” is csökken. Mivel a munkakínálat kormányzati torzítása az idők folyamán csökken, a fenti privatizálási módszer javítja a gazdasági hatékonyságot.

Vegyük észre, hogy a munkakínálatot érintő effektív adókulcsot a jelenlegi társadalombiztosítási rendszerben is csökkenthetjük, egyszerűen azzal, hogy erősítjük a járulékok és a nyugdíjak közti kapcsolatot! Azaz az a tény, hogy a társadalombiztosítást makroszinten felosztó-kirovó alapon finanszírozzák, nem zárja ki, hogy megeremtsék a járulékok és a kifizetések közti szoros és átlátható kapcsolatot – s e kapcsolat a határon, mint már említettük, akár támogathatja is a munkakínálatot.⁵

A magánosítás ugyanakkor csökkentheti is a gazdasági hatékonyságot. Vegyük azt az esetet, amikor a társadalombiztosítás a határon támogatja a munkakínálatot, s ezáltal csökkenti a munkajövedelmek teljes effektív határadókulcsát. Ebben az esetben a privatizálás a fent leírt módon eltünteti e határtámogatást, növelve a munkakínálatot sújtó effektív adókulcsot és csökkentve a gazdasági hatékonyságot.

Ezenkívül a magánosítás még más effektív adókulcsokat is megváltoztathat. Például ha

⁴ Feltesszük, hogy minden dolgozó a fenti szint fölött fizet hozzájárulást.

⁵ Ezt a hatást elemzi *Auerbach-Kotlikoff* [1987] 10. fejezete.

a privatizálás költségeit, azaz a mostani nyugdíjasok és a nyugdíjra jogosult dolgozók nyugdíját, jövedelemadókból fedezzük, akkor a tőkejövedelem effektív adókulcsa időlegesen emelkedik. Ha ez utóbbi kulcs már eleve nagy volt, mondjuk egy nagy vállalatijövedelem-adó miatt, akkor a magánosítás akár csökkentheti is a gazdasági hatékonyságot.

Tehát nem biztos, hogy a privatizálás megjavítja a gazdasági hatékonyságot. Minden attól függ, hogy milyen a privatizálandó társadalombiztosítási rendszer, a többi pénzügyi torzítás természete és a magánosítás módja.

A társadalombiztosítási privatizálás hatáselemzése az AK-modellel

Az Auerbach–Kotlikoff-modell (röviden: AK-modell) képes érzékeltetni a privatizálás hatását a megtakarításra, a beruházásra és a növekedésre.⁶ Ez a modell az összes gazdasági változó pályáját 150 éves időszakra kiszámítja. A modellben 55 együtt élő korosztály szerepel. A modell minden felnőtt szereplője 55 évet él (20-tól 75 évig).

Három szektor létezik: háztartások, vállalatok és kormányzat. A háztartások (felnőtt aktorok) döntenek, hogy mennyit dolgozzanak és mennyit takarítsanak meg adózás utáni munka- és tőkejövedelmükből. A munkadöntés nemcsak azt mondja meg, hogy mennyit dolgozzanak az aktív szakaszban, hanem azt is, hogy meddig dolgozzanak. Az AK-modell fogyasztási és szabadidő-preferenciáit úgy választottuk, hogy összhangban legyenek a tényleges munkakinálatti és megtakarítási viselkedéssel.

A modellben az aktorok korosodásával reális mértékben nő a keresetük. Ez a kereseti profil független a keresetek általános szintjétől, amelynek időbeli pályáját a modell megoldása adja. A költségvetési politika hat a háztartásokra, mert megváltoztatja az adózás utáni bérüket és kamataikat, fogyasztási adó esetében pedig az áruk és szolgáltatások adózás utáni árát. A modell képes kezelni a személyi jövedelemadót, a béradót, a tőkejövedelem-adót és a fogyasztási adót. Ugyancsak képes kezelni a progresszív és az arányos adókulcsokat. Utoljára, de nem utolsósorban, a modellben szereplő felosztó-kirovó rendszerben a járulékok és a nyugdíjak közti kapcsolat érzékelt értéke tetszőleges lehet.

Minden szereplőről feltesszük, hogy ugyanaz a preferenciája, ezért a köztük lévő különbségek kizárólag a gazdasági lehetőségek közti különbségekből erednek. Mivel egy korosztályon belül minden szereplőt azonosnak feltételezünk, a gazdasági alkalmak közti különbségek kizárólag korosztályok közti eltérések lehetnek. Ebben a modellben a népesség növekedési üteme 1 százalék, ezen belül minden korosztály 1 százalékkal nagyobb létszámú, mint az előző korosztály.

Az AK-modell termelési szektorát tökéletesen versenyző vállalatok jellemzik, amelyek bér munkát alkalmazzanak és profitot maximalizálnak. A vállalatok munkakeresleti és termelési függvénye amerikai empirikus adatokon nyugszik. A kormányzati szektor kincstárból és nyugdíjrendszerből áll. Az előbbi megadóztatja a magánszektor, hogy finanszírozza a kormányzati fogyasztást; az utóbbi pedig felosztó-kirovó rendszer, amely nyugdíjalapok nélkül, a dolgozók nyugdíjjárulékából fedezi az esedékes nyugdíjakat. A modellben nincs pénz, tehát nincs monetáris politika sem. Létezik azonban államadósság, és megengedett a költségvetési hiánnyal fedezett járulék és egyéb adócsökkentés is. A modell képes nyomon követni az egyik adó fokozatos felváltását egy másik adóval. Végül szerepel a modellben egy *egyösszegű transzferáló hatás* (LSRA = Lump Sum Redistribution Authority) – egy feltételezett kormányhivatal, amely egyösszegű adókat és támogatásokat oszthat szét tetszőleges időpontok között – élők és megszületendők között.

⁶ Az AK-modell részletes leírását Auerbach–Kotlikoff [1987] tartalmazza.

Az LSRA bekapcsolásával tanulmányozhatjuk a különféle gazdaságpolitikai változások tiszta gazdasági hatékonysági hatását.

Bár a modell nagyszámú összetett folyamatot kezel, a valóság jelentős részét kihagyja. A modell szereplői pusztán koruk szerint különböznek egymástól. Nincsenek sem létminimum alatt élők, sem pedig milliomosok, akiknek a megtakarítási és munkával kapcsolatos szokásai élesen különböznenek a modell szereplőitől. A modellben csak nyugdíjra takarékoskodnak, örökség és más egyéb nem számít. A modell ugyancsak figyelmen kívül hagyja mind az egyéni, mind a makroszintű bizonytalanságot. Ezek és más leegyszerűsítések óvatosságra intenek a modell eredményeinek értékelésekor.

A társadalombiztosítás privatizálásának modellezése

Az AK-modellben a privatizálás egyszerű. Mindössze a modell társadalombiztosítási járulékát kell nullává tennünk. Mivel a modell szereplői egyaránt szabadon vehetnek föl hitelt és adhatnak kölcsön/ruházhatnak be, a magánnyugdíjra való előtakarékoság kikényszerítése semmit sem változtat teljes megtakarításukon és fogyasztásukon. Tehát a kényszerű magánnyugdíj-megtakarítás egyszerűen egy az egyben kiszorítja az önkéntes magánmegtakarítást. Ezért nincs szükség a magánnyugdíjrendszer formális bevezetésére.

A nyugdíjak magánosítása a modellben három kulcskérdést vet fel. 1. Hogyan szüntessük meg fokozatosan a közösségi nyugdíjakat? 2. Bocsássunk-e ki adott lejáratú idejű explicit államkötvényeket a járulékbefizetés kieső részének teljes vagy részleges pótlására? 3. Milyen adót használunk az átmenet folyamán azoknak az ellátásoknak a fedezésére, amelyeket nem explicit kölcsönökből fedezünk, és arra a kamatfizetésre, amely az átmeneti időszak alatt és után a magánosításból származó új adósság után jár.

E három döntés a chilei társadalombiztosítás magánosításán szemléltethető. Ebben az esetben tiszteletben tartották a már nyugdíjban lévők ellátmányi kötelezettségeit. A járulékfizető munkások *elismervényi kötvényeket* kaptak, amelyek akkor lesznek beválthatók, amikor tulajdonosai elérik a nyugdíjkorhatárt. Ezek az elismervényi kötvények kártérítik a munkásokat azért, hogy elvesztik a jogosultságukat a jövőbeli közösségi nyugdíjakra – ezek a jogosultságok a korábbi befizetések során keletkeztek. Mivel az elismervényi kötvények kamat- és tőketörlesztése, valamint a korábbi rendszer nyugdíj-kötelezettségeinek a kifizetése időben hasonló folyamat, a chilei reformot úgy tekinthetjük, mint amely folyósítja a korábbi befizetések után járó nyugdíjakat, de nem engedi, hogy új kötelezettségek keletkezzenek. Következésképpen a reform egy sajátos közösségi nyugdíj-megszüntetési politika. Chile deficitfinanszírozást választott a járulékbefizetés megszakításából adódó bevételek pótlására. Ez a módszer azt jelenti, hogy kisebb költségvetési többlet keletkezik, mint egyébként keletkezett volna. Végül Chile jövedelemadóból fedezte a kieső járulékbefizetések maradékát és a megnövekedett kölcsönfelvétel miatti kamatfizetéseket.

A privatizálás tanulmányozása az AK-moddal

Az AK-modell eredeti állandósult állapota, amely a magánosítási eljárások szimulálásában kiindulásként szerepel [amelyből a rendszer egyébként nem mozdulna ki – *S. A.*], a következőképpen jellemezhető. 20 százalékos jövedelemadó, felosztó-kirovó nyugdíjrendszer 12 százalékos járulékkal, a járulékok és a kifizetések között nincs kapcsolat, nincs explicit államadósság, a népesség növekedési üteme 1 százalékos, nincs műszaki

haladás és Cobb–Douglas termelési függvény. A nyugdíj az 1 és 45 (valójában 21 és 65) éves kor közötti átlagbér 75 százaléka. A CES hasznosságfüggvény időszak közötti és időszakbeli rugalmassági együtthatója rendre 0,25 és 0,8. A háztartások tiszta időbeli preferenciaráta 1,5 százalék/év, és a kezdeti kamatláb 9,1 százalék. Az alapeset szimulációja az 1. évben kezdődik és *a)* a bérjárulékot azonnal eltörli, *b)* a közösségi nyugdíj-fizetéseket 45 évre elosztja és a 11. évben megkezdje megszüntetni és *c)* jövedelemadóval fedezi a bérjárulék kiesését a nyugdíjak folyósításánál. A chilei magánosítás fogalmaival kifejezve, a közösségi nyugdíjfizetés fokozatos kiküszöbölése megfelel a leszámítolási ráta, a túlélési valószínűségek és más tényezők megválasztásának, amelyek meghatározták a jogosult munkásoknak adott elismervényi kötvények mennyiségét.

Az alapeset eredményei

Az alapeset és az előzőekben mérlegelt további kilenc szimuláció eredményeit a tanulmány végén közölt 1–5. táblázat tartalmazza. Minden szimulációhoz egy dupla ábra tartozik, amelynek felső része azt mutatja, hogyan változik a tőkeállomány (K), a kibocsátás (Y), a bér (w) és a kamatláb (r) indexe a magánosítás során. Az alsó rész azt mutatja, hogyan hat a privatizálás a reform végrehajtása és befejezése utáni időszakban élő korosztályokra. Az alsó ábra vízszintes tengelye a különböző korosztályok születési évét jelöli, a függőleges tengely a korosztályok hasznossági indexét mutatja. Például az 1,06 érték azt jelenti, hogy a korosztályok hátralévő élethasznossága 6 százalékkal nagyobb a privatizálást követően, mint ami az eredeti állandósult állapotban lett volna. Pontosabban, a hasznosság százalékos változását gazdagság-ekvivalensben mérjük; sajátosan mint a kezdeti állandósult állapotban bekövetkező, a hátralévő élet erőforrásainak százalékos változását, amely kárpótolná a szereplőket a magánosítás elmaradásáért.

Amint az 1. ábra mutatja, az alapesetben a privatizálás hosszú távon nagyon előnyös a gazdaságnak. Összehasonlítva a kezdeti állandósult állapottal, a hosszú távú tőkeállomány, kibocsátás és bér rendre 52,2; 15,9 és 9,5 százalékkal nagyobb. A hosszú távú kamatláb 23,9 százalékkal kisebb. A kamatláb, amely a kezdeti állandósult állapotban 20,0 százalék volt, azonnal 28,8 százalékra ugrik, hogy aztán folyamatosan csökkenve, a kezdeti érték alatt, 17,3 százalékon végezze.

A jövő korosztályait terhelő bérjárulék csökkenése és a reálbérek növekedése együtt 9,7 százalékkal növeli a sokára születők hasznosságát. Ez nagyon jelentős jóléti javulás, azonban ezért fizetni kell. Amint az 1. ábra alsó része szemlélteti, a kezdő korosztályok rosszabbul járnak, a legnagyobb veszteséget a 30 évesek szenvedik, 2 százalékot esik a maradék hasznuk.

Javíthat-e a privatizálás a gazdasági hatékonyságon?

Az 1. ábra hasznosságváltozásai kérdésessé teszik, hogy a társadalombiztosítás magánosítása folyamán kártalaníthatják-e a kezdő korosztályokat a születendő korosztályok úgy, hogy az előbbiek ne veszítsenek és az utóbbiak nyerjenek. Egy ilyen kimenettel, amelyet *Pareto-javítás*nak nevezünk, világosan hatékonyabb, mint a kezdő állandósult állapot.

A 2. ábra igenlő választ ad kérdésünkre. Most az alapesetet annyiban módosítjuk, hogy az LSRA torzítatlan módon újraelosztja az eredményeket a korosztályok között oly módon, hogy *a)* minden jelen korosztály a korábbi hasznosságszintjén marad, *b)* a reform után született minden korosztály azonos hasznosságszinthez jut. Fontos megjegyez-

ni, hogy az LSRA tevékenysége teljes mértékben szerepel a modellben, például a modell szereplői figyelembe veszik az LSRA-nak fizetendő egyösszegű adók mennyiségét, (amely lehet negatív is). Továbbá, a szükséges, korosztály-specifikus nettó transzferek nagyságát a modell többi változójával együtt határozzuk meg, biztosítva a dinamikus általános egyensúlyt.

A 2. ábra mondanivalója a következő: az 1. ábrán bemutatott, a magánosításból származó hosszú távú gazdasági nyereség majdnem teljesen a jelen korosztályoktól a jövő korosztályoknak való újraelosztásból származik. Ha kárpótoljuk a jelen korosztályokat, akkor a hosszú távú hasznosságyereség nem 9,7 százalék, hanem csak 0,9 százalék. Sőt, a hosszú távú tőkeállomány, kibocsátás és bér rendre 9,5; 8,1 és 0,1 százalékkal nagyobb, messze elmaradva az 1. ábra 52,2; 15,9 és 9,5 százalékatól. Bár a hatékonysági növekmény most sokkal kisebb, mint korábban, mégsem triviális. Ugyancsak nem elhanyagolható, ha más reformok – például a jövedelemadóról a fogyasztási adóra való áttérés – eredményeivel hasonlítjuk össze.

Mi a hatékonyságnövekmény forrása? Nem azzal függ-e össze, hogy az alapesetben a felosztó-kirovó rendszerben a járulékok és a nyugdíjak között nulla határkapcsolatot feltételeztünk? A 3. és a 4. ábra válaszol e kérdésre. Megismétlik az 1. és a 2. ábra futásait, de egy olyan eredeti állandósult állapotból indulva, ahol a dolgozók minden társadalombiztosítási járulékot úgy tekintenek, mint amely jelenértékben ugyanannyival növeli a nyugdíjukat.⁷ Az 1. ábrához hasonlóan, a 3. ábra azt mutatja, hogy az LSRA kárpótlása nélkül a magánosítás óriásit lendít a gazdaság hosszú távú állapotán. De a 4. ábra világossá teszi, hogy a jelen korosztályok kárpótlása esetén a jövő korosztályok rosszabbul járnak, azaz a 4. ábra azt jelzi, hogy a járulékok és a kifizetések közti teljes kapcsolat esetén a privatizálás nem hatékony. Valóban, a jelen korosztályokat a magánosítás előtti hasznosságszintjükön hagyva, és a jövő korosztályok számára azonos hasznosságot teremtve, jelentékeny, 3,1 százalékos veszteséget okozunk az utóbbiaknak. Érdekes módon, a tőkeállomány, a kibocsátás és a reálbér hosszú távú értéke rendre kisebb a privatizálás után.

Ennek intuitív magyarázata: a magánosítás – legalábbis időlegesen – tovább torzítja a költségvetési szerkezetet, ugyanis az általános bevételeket – amelyekre az átmeneti idők nyugdíjainak fedezéséhez szükség van – jövedelemadókból fedezik. Az átmenetileg nagyobb jövedelemadó-kulcsok egyaránt eltorzítják a munkakínálatot és az intertemporális fogyasztási döntéseket. Emiatt a magánosítás csak akkor javíthatja a gazdasági hatékonyságot, ha az időleges jövedelemadó-torzítás egy állandó, társadalombiztosítási járulék okozta torzítást szünteti meg. Mivel a 4. ábrán a magánosítás egy torzítatlan társadalombiztosítási rendszert vált fel, szükségképpen nem hatékony.

A privatizálási átmenet adósságból való finanszírozása

A jövedelemadó azonnali emelésének egyik alternatívája a kölcsönfelvétel. Az 5. és a 6. ábra olyan szimulációt mutat be, ahol a kormányzat eladósodik, hogy kifizethesse a privatizálás első öt, illetve tíz évében felmerülő nyugdíjait. A szóban forgó időszak eltelte után a kormányzat úgy növeli a jövedelemadó-kulcsokat, hogy az egy főre jutó adósság állandósuljon. Vegyük észre, hogy rövid távon mindkét politika kiszorítja a beruházásokat, de hosszú távon ellentétes a hatás. Az ötéves kölcsönfelvételi politika a kezdeti korosztályok hasznosságvesztésének nagy részét eltünteti, s a jövő korosztá-

⁷ Megismétljük, hogy a felosztó-kirovó rendszer képtelen átlagosan és hosszú távon olyan nyugdíjat fizetni, amelyek jelenértéke azonos a járulékéval, amennyiben a tőke határhozadéka felülmúlja a gazdaság növekedési ütemét. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a társadalombiztosítás a *határon* ezt tegye.

lyoknak 7 százalék jóléti javulást biztosít. A tízéves kölcsönfelvételi politika túl messzire megy a kezdeti korosztályok segítésében, következésképpen néhány későbbi korosztályok jólétét jelentősen csökkenti. E két futtatás tanulsága: a rövid távú deficitfinanszírozás megvédheti a jelen korosztályokat a magánosítás kedvezőtlen hatásaitól, de könnyű túlzásokba esni.

Az átmenet fogyasztási adóból való finanszírozása

A 7. és a 8. ábra azt mutatja, hogy az átmenet fedezését szolgáló adóalap választása megváltoztathatja a makroeredményeket és a reform okozta hatékonyságjavulást. A 7. ábra megismétli az 1. ábra privatizálási kísérletét, azonban a következő módosítással: az átmenet terheit fogyasztási adóból fedezi. Mivel hosszú távon a közösségi nyugdíjak teljesen megszűnnek, a gazdaság hosszú távú helyzete ugyanaz, mint az 1. ábrán. Rövid távon azonban az átmenet fogyasztási adóból való fedezése jobban kizorítja a beruházást. Az eredmény intuitív magyarázata a következő: az alkalmazott fogyasztási adó több terhet hárít az öregebb korosztályokra, amelyek fogyasztási hajlandósága nagyobb. Mint az 1. ábra, a 7. ábra is jelentős hosszú távú javulást jelez a tőkeállomány, a kibocsátás, a bérek, valamint a jövő korosztályok jóléti szintjét illetően. A kezdeti idősebb korosztályok vesztesége azonban a 7. ábrán 5 százalék, szemben az 1. ábra 1 százalékával.

A 8. ábra szintén ezt a privatizálási módszert mérlegeli, kizárva a járulékok és a kifizetések közti kapcsolatot. Ez a futtatás nagyobb hatékonyságjavulást mutat, mint a 2. ábra, a jövő korosztályok jóléte 2,1 százalékkal javul, szemben a korábbi 0,9 százalékkal. Ez az, amit várunk, hiszen a fogyasztási adó hatékonyabb, mint a jövedelemadó. Amint Auerbach–Kotlikoff [1987] taglalta, a hatékonysági előny abból származik, hogy a kísérlet egy egyszeri torzítatlan vagyoadót tartalmaz. A mérlegelt szimulációban a fogyasztási adót ismét csak időlegesen alkalmazzák – amíg az összes nyugdíjat ki nem fizetik –, és ebben az időszakban a fogyasztásiadó-kulcs tartósan csökken. A fogyasztási adó időleges jellege és csökkenő volta szintén javítja a gazdasági hatékonyságot. Ennek az az oka, hogy a reform ösztönzi a modell szereplőit, hogy halasszák el a fogyasztást addig, amíg a fogyasztásiadó-kulcs csökken. Ez részben ellensúlyozza a korai fogyasztásra való ösztönzést, amelyet a jövedelemadó tőkejövedelem-adó összetevője okoz.

Progresszív jövedelemadóval vagy arányos fogyasztási adóval kezdődő privatizálás

A társadalombiztosítás privatizálása nemcsak az arányos jövedelemadóhoz tartozó állandósult állapotból kezdődhet. Például kezdhetünk egy progresszív jövedelemadóval, amelynek átlagos kulcsa 32,8 százalék, és igazítsunk minden kulcsot az átmenet során ugyanazzal a százalékkal. Ekkor az 1. és a 2. ábrán látottakhoz hasonló eredményeket kapunk. Ugyanez igaz, ha arányos fogyasztási adóból indulunk ki, és a fogyasztásiadó-kulcs módosításával fedezzük az átmenet maradó költségeit.

A 9. és a 10. ábra szimulációi szintén progresszív jövedelemadóval kezdődnek, de az átmeneti terheket fogyasztási adóból fedezik. Bár a 9. ábra meglehetősen hasonlít a 7. ábrához, amely ugyanolyan privatizációs módszert ábrázol, a 10. ábra sokkal nagyobb potenciális hatékonyságjavulást jelez, mint a megfelelő 8. ábra. Akárcsak a 3., és a 4. ábrán, a 8. ábra nyereségének a nagysága érzékenyen függ a járulékok és a kifizetések közti hiányzó kapcsolattól. Újrafuttatva a 8. ábra szimulációját a teljes kapcsolat feltevése mellett, a hatékonyságromlás 3,2 százalék.

Az Egyesült Államok társadalombiztosítás privatizálása – egy példa

Az ellátmányi bizottság 1994. őszi zárójelentésében, Danforth és Kerry szenátor az amerikai társadalombiztosítás részleges privatizálását javasolta. Sémájuk 1,5 százalékponttal növelné az egyes dolgozók bérjárulékát, hogy a dolgozó számára saját nyugdíj-alapot létesítsen. A javaslat minden 51 év alatti dolgozóra vonatkozik. Mint a 401(k) és a Keogh-terv, a dolgozók irányítanak a számlájukon szereplő pénz befektetését. A számlákon szereplő keresetek adóznának, ha az alapokat kivonnák. A kivonást csak rokkantság vagy nyugdíjazás esetén engednék meg. Ellentétben a 401(k) és a Keogh-tervvel, a járulék nem lenne levonható az adóalapból. A Danforth–Kerry-féle privatizációs javaslat változatlanul hagyná a jelenlegi nyugdíjrendszert, bár a jelentésükben szereplő más javaslatok csökkentenék e nyugdíjakat.

Mivel a kombinált OASDI [öregkori, özvegyi, árvasági és rokkantsági – *S. A.*] bérjárulék felülmúlja a 12 százalékot, a Danforth–Kerry-javaslat csak a jelenlegi társadalombiztosítási járulékok egynyolcadát és a nyugdíjak 0 százalékát privatizálná. A célok tehát meglehetősen szerények. A javaslat leglényegesebb vonása nem is a részletekben rejlik, hanem abban, hogy a képviselőház neves tagjai már komolyan veszik a társadalombiztosítás privatizálását. Ez a tény szélesre nyitja a rendszer előnyeiről és hátrányairól, valamint legjobb privatizálási módjáról folytatott nyilvános vita kapuját.

Az Egyesült Államok társadalombiztosítása privatizálásának szemléltetése

Ilyen szerény javaslattal, amely ráadásul változatlanul hagyná a társadalombiztosítási ellátást, Danforth és Kerry szenátor elkerülte azt a kényes kérdést, hogy miképp számítsuk be a korábbi befizetéseket és hogyan magánosítsuk az SI (özvegyi és árvasági), valamint az DI (rokkantsági) biztosítást. Ez a szakasz az Egyesült Államok társadalombiztosításának egyszerű privatizálását szemlélteti, amelyet *személyes biztosítási rendszernek* nevezek, és amely foglalkozik a szóban forgó kérdésekkel.⁸ Itt nem az a cél, hogy a társadalombiztosítás magánosítását mellett érveljek, hanem csupán annyi, hogy szemléltessem: a privatizálás bizonyos változatai egyszerűen megvalósíthatók.

A személyi biztosítási rendszer

A személyi biztosítási rendszernek egyszerű módszere van a korábbi befizetések beszámítására – a társadalombiztosítás saját kifizetési rendszere. Akárcsak az, a javasolt rendszer is elkülöníti az özvegyi/árvasági és a rokkantsági biztosítást az öregkori biztosítástól, és az előbbieket a társadalombiztosításnál hagyja. A személyi biztosítási rendszer privatizálja a teljes (munkaadói és munkavállalói) öregkori biztosítási járulékokat, személyi nyugdíjszámlákra (sznysz) átírva azokat a 62 évnél fiatalabb dolgozók esetében. Az öregkori biztosítási járulék arányát az ellátmány arányában állapítjuk meg, ennek értéke 0,68. Azaz a folyó és jövőbeli tervezett társadalombiztosítási befizetések 68 százalékát fordítanánk a személyi nyugdíjszámlák feltöltésére.

Az öregkori járulékot házas dolgozók esetében két egyenlő részre osztanánk és két személyi nyugdíjszámlába fektetnénk be, mindkét házastársnak egy-egy számlát nyitva. A személyi nyugdíjszámlából csak akkor lehetne pénzt kivenni, ha a dolgozó megrokkann

⁸ A társadalombiztosítás e privatizálási javaslatának másik változata egy Data Resources Inc. terv részeként készült, amelyen Dr. Cynthia Lattaval (DRI) dolgoztam együtt.

vagy betölti a 62. életévét, ez lévén a jelenlegi rendszer alsó nyugdíjkorhatára. A személyi nyugdíjszámlára való befizetés nem lenne adómentes, ezzel fenntartjuk a munkáltatói járulékok jelenlegi szövetségi jövedelemadóztatását. A személyi nyugdíjszámláról való pénzkivételkor szövetségi jövedelemadót kell fizetni. Ezáltal a személyi nyugdíjszámlák ugyanúgy adóznának és ugyanolyan szabályok vonatkoznának rájuk, mint a jelenlegi 401(k) és a Keogh-tervekre. Valóban, a munkáltatók a 401(k) tervek mellett a személyi nyugdíjszámlák esetében is ugyanúgy befizethetnének az alkalmazottaik nevében ezekre a számlákra, illetve dolgozók feleségei nevére fölláltandó új 401(k) számlákra. Önálló dolgozók saját sznysz-járulékokat Keogh-számlájukra fizethetnék be, melyet kiegészítene a feleségük számára nyitott új számla. A sznysz ugyanazt a védelmet jelentené a túlélő özvegy számára, mint a jelenlegi 401(k) és a Keogh-terv.

A munkáltatók és a munkavállalók továbbra is társadalombiztosítási járulékot fizetnének a túlélési és a rokkantsági biztosítás céljára. A javaslat változatlanul hagyja a szóban forgó nyugdíjakat, azaz ezeket továbbra is a dolgozók társadalombiztosítási keresettörténete alapján állapítanák meg.

Minden 62 évnél fiatalabb dolgozó a reform megindulásakor olyan öregkori társadalombiztosítási nyugdíjat kapna, amely a jelenlegi rendszer szerint járna neki, de a reform beindulása utáni évek keresete nulla lenne.⁹

Például egy olyan, a reform kezdetekor 35 éves dolgozó beszámított átlagkeresetét, aki 25 éves korában lépett biztosított munkába, a következő adatok alapján számítanák ki: a 25 és 35 éves kora közti beszámított keresete és aztán nullák. Nyugdíjazott dolgozók házastársa utáni öregkori nyugdíját a nyugdíjazott dolgozó reform utáni nyugdíja után számítanák.

Az átmenet finanszírozása

Nyilvánvaló, hogy a reform csökkentené a társadalombiztosítási rendszer járulékbefizetéseit, amelyekből most a folyó nyugdíjkiadásokat és a tekintélyes társadalombiztosítási alap feltöltését fedezik. A kieső bevételeket a kincstár hitelekkel pótolná. Az így keletkező kamatokat általános bevételekből fedezné. Bár a reform következtében az explicit államadósság növekedne, implicit társadalombiztosítási hátraléka csökkenne. Amint korábban már leírtuk, a javaslat makroökonómiai hatása az átmenet során keletkező többletadósság kamatainak törlesztési formájától függene.

Mérlegelés

Ez a javaslat változatlanul hagyja a társadalombiztosítás túlélői és rokkantsági nyugdíját. Ezáltal elkerüli azt a nagyon összetett problémát, hogyan kell kiszámítani az élet- és rokkantsági biztosítás mennyiségét, amelyeket e nagyon eltérő korú, jövedelmű, egészségi állapotú és más jellemzőjű háztartások kénytelenek volnának vásárolni a magánpiacon. Ugyancsak elkerüljük a kontraszelekció és az erkölcsi kockázat kérdéseit, amelyek sújtják a biztosítás, különösen pedig a rokkantsági biztosítás magánpiaci kínálatát.

A javaslat könnyen megvalósítható. Kapcsolódik a létező 401(k) és Keogh-szabályozáshoz, ezáltal szükségtelenné teszi az sznysz szabályozását. Továbbá, a társadalombiz-

⁹ *Gustman-Steinmer* [1995] más nyugdíjszámítási módszert javasol a teljesen magánosított társadalombiztosítási rendszerre való áttérés folyamán. Módszerük a dolgozóknak olyan nyugdíjat juttatna, amely a régi rendszer szerinti nyugdíjukat megszorozná a régi rendszerben és a két rendszerben töltött évek arányával.

tosítási adminisztráció néhány sor számítógépes programváltoztatással módosíthatja a személyi nyugdíjszámlában résztvevők nyugdíjellátásának kiszámítását.

Az áttérés fokozatos. Következésképpen nem lesznek mostohagyerek-problémák, amelyekben az egyik korosztály azt állíthatja, hogy hátrányos megkülönböztetést szenvedett egy alig idősebb vagy fiatalabb korosztályhoz képest. A közösségi nyugdíjellátás fokozatos megszüntetése a társadalombiztosítás saját mechanizmusát alkalmazza a rövidebb munkatörténetek kezelésére. Következésképpen az érdekeltek a kifizetések fokozatos megszüntetését is valószínűleg tisztességesnek fogják tartani.

A személyi nyugdíjszámlákra történő munkáltatói befizetéseket két egyenlő részre osztják a férj s a feleség között. Ez a „keresetmegosztás” szavatolja, hogy a háztartásban dolgozó félnek is legyen nyugdíjjövedelme, még válás esetén is. Ezzel ellentétben a jelenlegi társadalombiztosítási rendszer csak akkor biztosít öregkori hozzátartozói nyugdíjat a korábban háztartásban maradó félnek, ha a felek a válás előtt legalább 10 évig házasságban éltek. A javaslat növeli a házastársak özvegyi védelmét. Ezt úgy teszi, hogy változatlanul hagyja a túlélői nyugdíjat, de – összhangban a 401(k) és a Keogh-szabályozással – az elhunyt férj vagy feleség sznysz-e a házastársé. Ráadásul a javaslat keresetmegosztása csökkenti a lényeges és szeszélyes újraelosztást, amely a jelenlegi rendszerben a kétkeresős házaspároktól és az egyedülállóktól az egykeresős házaspárokra irányul (*Boskin és szerzőtársai* [1987] és *Steurlé-Bakija* [1994]).

A javaslat gondoskodik az sznysz egyéni tulajdonáról és egyéni befektetési irányításáról. Ennek eredményeként a dolgozók valószínűleg magánmegtakarítással egyenértékűként fogják tekinteni befizetéseiket az sznysz-ekre, megerősítvén ezzel a járulékok és a kifizetések közti kapcsolatot.

Mivel a társadalombiztosítás az életkeresetek alapján erősen progresszív nyugdíjakat állapít meg, feltehető a kérdés: olyan progresszív lesz-e az sznysz, mint a jelenlegi rendszer? Két okból is igenlő lehet a válasz. 1. Ellentétben a társadalombiztosítási nyugdíjakkal, amelyek szövetségi jövedelemadóztatása korlátozott, az sznysz-ról kivett összes pénz után progresszív szövetségi jövedelemadót kell fizetni. 2. A társadalombiztosítási nyugdíjak életjáradékok, ezért aki tovább él, többet kap, mint aki rövidebb ideig él. S átlagosan a szegények sokkal korábban halnak meg, mint a gazdagok, tehát az életjáradékon alapuló nyugdíj meglehetősen regresszív (*Rogot és szerzőtársai* [1992]). Valóban, a leszámítolási rátától függően, amellyel a társadalombiztosítási befizetéseket és kifizetéseket diszkontáljuk, a fenti regresszivitás teljesen elnyomhatja a nyugdíjformulából származó progresszivitást.

A társadalombiztosítás életjáradékával ellentétben, az sznysz nettó gazdagságot jelent. Bár a 62 évesnél idősebb háztartások szabadon vásárolhatnak életjáradékokat saját sznysz-ükkel, nem kötelesek erre. A többség valószínűleg nem is csinálná ezt. Miért? Mert a magán-életjáradékpiac ugyanattól a kontraszelektációs problémától szenved, mint más biztosítási piacok. Ebben az esetben azok, akiknek az átlagnál hosszabb a várható élettartamuk, szaladnának életjáradékot vásárolni. Piaci részvételük feltornászná az életjáradékarakat azok esetében is, akiknek átlagos várható élettartamuk van (*Friedman-Warshawsky* [1990]).

Bár a társadalombiztosítás életjáradékának visszaszorítása előnyös a szegényeknek, mind a szegények, mind a gazdagok jobban ki lesznek szolgáltatva a hosszú élet kockázatának. Figyeljük meg, hogy ez a kockázat lényeges lehet (*Kotlikoff-Spivak* [1981])! Akármilyen biztosítás, beleértve az életjáradék biztosítást, csökkenése gazdaságilag nem hatékony. Valószínűleg növelné az amerikai megtakarítási hányadot, mert arra kényszerítené az öregeket, hogy kevesebbet fogyasszanak öregkorukban és nagyobb szándékolatlan örökséget hagyjanak (*Auerbach és szerzőtársai* [1992], *Auerbach és szerzőtársai* [1994]).

Egy másik kérdés: vajon nem fogja-e sok állampolgár rosszul befektetni az sznysz-járulékát? Bölcs befektetők megértik a diverzifikált portfólió előnyét, amely magában foglalja a külföldi és hazai befektetések keverését. Ismert, hogy a befizetés-meghatározott terv számos részvevője elkerüli az értékpapírokat és más javakat, amelyeket „kockázatosnak” talál. Nyilvánvaló, hogy alapos pénzügyi oktató programra van szükség, hogy a közösséget segítsük a befektetési stratégiák kiválasztásában. Ha a javított pénzügyi oktatás nem biztosítja, hogy az átlagember jó portfóliót állítson össze, akkor a kormányzat egy világindelexalapra korlátozhatja a sznysz-befektetéseket.

Egy másik aggodalom a személyi biztosítási rendszer vagy más hasonló rendszerek nagy működtetési költségeire vonatkozik. *Diamond és szerzőtársai* [1994] beszámol arról, hogy az Egyesült Államok befizetés-meghatározott rendszereinek egy főre jutó költségei többszörösen meghaladják a társadalombiztosításét. Mivel a személyi biztosítási rendszer lényegében változatlanul hagyja a társadalombiztosítás adminisztratív feladatait, huzamosabb időn belül a javaslat nagyobb működési költséget igényel.

Az utolsó kérdés a korosztályok közti kockázatmegosztás. *Merton* [1983] kimutatta, hogy más költségvetési intézkedésekkel együtt, a felosztó-kirovó rendszer alkalmas arra, hogy megossza a munka- és tőkejövedelmek kockázatát a fiatalok és az idősök között. A felosztó-kirovó rendszer ugyanerre alkalmas a jelen és a jövő korosztályai között. Mivel más költségvetési eszközök is rendelkezésre állnak, mint például a hagyományos deficit-finanszírozás vagy az adórendszer változtatása, amelyek a korosztályok közti újraelosztást elvégzik, valószínűtlen, hogy a javaslat elfogadása csökkentené a kormányzat képességét a korosztályok közti kockázatmegosztásra.

Következtetések

A társadalombiztosítás privatizálása Dél-Amerikából indult ki. Elérhet az Egyesült Államokba is, mert a politikusok küszködnek az országot fenyegető költségvetési/demográfiai bukással. A dolgozat AK-modellel végzett számításai azt mutatják, hogy a magánosítás valószínűleg jelentékenyen növeli a kibocsátást és az életszínvonalat. Ha azonban a privatizálás nem párosul a kezdő korosztályok kárpótlásával, a szóban forgó javulás e korosztályok kárára megy majd végbe. Ezzel együtt, a magánosításból származó nettó hatékonyságjavulás jelentékeny lehet. Mérete függ a jelenlegi adórendszertől, a jelenlegi társadalombiztosítási járulékok és kifizetések közti kapcsolattól, és az átmeneti terhek finanszírozási módjától. Amikor a kezdeti adószerkezetet progresszív jövedelemadó jellemzi, amikor a járulékok és a kifizetések közti kapcsolat gyenge, amikor fogyasztási adóból fedezik a társadalombiztosítási kifizetéseket az átmenet idején, és amikor az életben levő korosztályokat teljesen kárpótolták a privatizációból fakadó veszteségeikért, akkor a jövő korosztályok számára 4,5 százalékos számított hatékonyságjavulás adódik. Azonban ha e körülmények nem állnak fenn, a privatizálásból fakadó hatékonyságjavulás valószínűleg kisebb, esetleg negatív lesz.

A szemléltetésül ismertetett személyi biztosítási rendszer megmutatja, hogy többféleképp is lehet egyszerűen privatizálni az Egyesült Államok társadalombiztosítási rendszerének nyugdíjalrendszerét, és a dolgozók többféleképpen jóváírhatják korábbi társadalombiztosítási befizetéseiket. Az is kiderül, hogy a társadalombiztosítás magánosítása nagyobb védelmet nyújt a túlélő hozzátartozóknak, mint a jelenlegi rendszer, miközben kiküszöböli a jelenlegi rendszer látszólag szeszélyes újraelosztását a két- és egykeresős házaspárai között. Ugyanakkor a javaslat elemzése azt mutatja, hogy a privatizálásból adódó felsorolt nyereségekkel szemben csökken a progresszivitás és nő az élettartami kockázat.

1. táblázat

A tőkeállomány százalékos változása az állandósult állapothoz képest

Gazdaságpolitika	Az átmenet éve			
	5.	10.	25.	150.
<i>Y</i>	-0,32	-0,02	6,59	52,19
<i>Y, LSRA</i>	-1,54	-3,11	-3,71	8,46
<i>Y, T-B-L</i>	-2,89	-4,92	0,90	43,18
<i>Y, T-B-L, LSRA</i>	-5,21	-10,43	-16,83	-8,88
<i>Y, 5 év adósság</i>	2,93	-0,32	-2,86	35,40
<i>Y, 10 év adósság</i>	1,95	3,83	-12,00	10,07
<i>C&Y</i>	5,02	10,55	24,00	52,19
<i>C&Y, LSRA</i>	1,91	3,92	8,65	12,92
<i>C&Y prog</i>	5,54	11,54	25,60	56,67
<i>C&Y prog, LSRA</i>	3,13	6,51	14,07	21,44

Gazdaságpolitika

Y: arányos személyi jövedelemadóból fedezett nyugdíjak.

Y, LSRA: arányos személyi jövedelemadóból fedezett nyugdíjak, a már élő korosztályok jóléte állandó.

Y, T-B-L: arányos személyi jövedelemadóból fedezett nyugdíjak, tökéletes járulék – nyugdíj kapcsolat.

Y, T-B-L, LSRA: arányos személyi jövedelemadóból fedezett nyugdíjak, a már élő korosztályok jóléte állandó, tökéletes járulék – nyugdíj kapcsolat.

Y, 5 év adósság: arányos személyi jövedelemadóból fedezett nyugdíjak, 5 éves adósságfedezet.

Y, 10 év adósság: arányos személyi jövedelemadóból fedezett nyugdíjak, 10 éves adósságfedezet.

C&Y: arányos fogyasztási adóból fedezett nyugdíjak, arányos személyi jövedelemadóból fedezett közkiadások.

C&Y, LSRA: arányos fogyasztási adóból fedezett nyugdíjak, arányos személyi jövedelemadóból fedezett közkiadások, a már élő korosztályok jóléte állandó.

C&Y prog: arányos fogyasztási adóból fedezett nyugdíjak, progresszív személyi jövedelemadóból fedezett közkiadások

C&Y prog, LSRA: arányos fogyasztási adóból fedezett nyugdíjak, progresszív személyi jövedelemadóból fedezett közkiadások, a már élő korosztályok jóléte állandó.

2. táblázat

A kibocsátás százalékos változása az állandósult állapothoz képest

Gazdaságpolitika	Az átmenet éve			
	5.	10.	25.	150.
<i>Y</i>	0,96	1,19	5,02	15,86
<i>Y, LSRA</i>	0,30	0,11	2,37	8,07
<i>Y, T-B-L</i>	-5,98	-6,05	-2,41	8,08
<i>Y, T-B-L, LSRA</i>	-7,14	-7,85	-6,36	-1,34
<i>Y, 5 év adósság</i>	6,67	-1,33	0,90	11,81
<i>Y, 10 év adósság</i>	6,02	6,39	-4,43	5,00
<i>C&Y</i>	4,15	5,10	8,78	15,86
<i>C&Y, LSRA</i>	2,78	3,18	5,38	8,92
<i>C&Y prog</i>	5,23	6,20	9,79	17,11
<i>C&Y prog, LSRA</i>	4,21	4,80	7,25	11,05

3. táblázat

A bér százalékos változása az állandósult állapothoz képest

Gazdaságpolitika	Az átmenet éve			
	5.	10.	25.	150.
<i>Y</i>	-0,43	-0,40	0,50	9,52
<i>Y, LSRA</i>	-0,62	-1,08	-2,02	0,12
<i>Y, T-B-L</i>	1,08	0,40	0,51	9,83
<i>Y, T-B-L, LSRA</i>	0,69	-0,94	-3,88	-2,61
<i>Y, 5 év adósság</i>	-1,18	0,50	-1,26	6,59
<i>Y, 10 év adósság</i>	-1,30	-0,81	-2,72	1,60
<i>C&Y</i>	0,28	1,70	4,46	9,52
<i>C&Y, LSRA</i>	-0,28	0,24	1,02	1,20
<i>C&Y prog</i>	-0,25	1,65	4,59	10,19
<i>C&Y prog, LSRA</i>	-0,35	0,54	2,08	3,02

4. táblázat

A kamatláb százalékos változása az állandósult állapothoz képest

Gazdaságpolitika	Az átmenet éve			
	5.	10.	25.	150.
<i>Y</i>	1,29	1,20	-1,48	-23,87
<i>Y, LSRA</i>	1,87	3,33	6,32	-0,36
<i>Y, T-B-L</i>	-3,17	-1,19	-1,50	-24,50
<i>Y, T-B-L, LSRA</i>	-2,05	2,88	12,59	8,26
<i>Y, 5 év adósság</i>	3,64	-1,65	3,87	-17,42
<i>Y, 10 év adósság</i>	4,00	2,48	8,62	-4,64
<i>C&Y</i>	-0,82	-4,93	-12,27	-23,87
<i>C&Y, LSRA</i>	0,85	-0,71	-3,00	-3,55
<i>C&Y prog</i>	-2,22	-4,78	-12,59	-25,25
<i>C&Y prog, LSRA</i>	1,04	-1,60	-5,98	-8,55

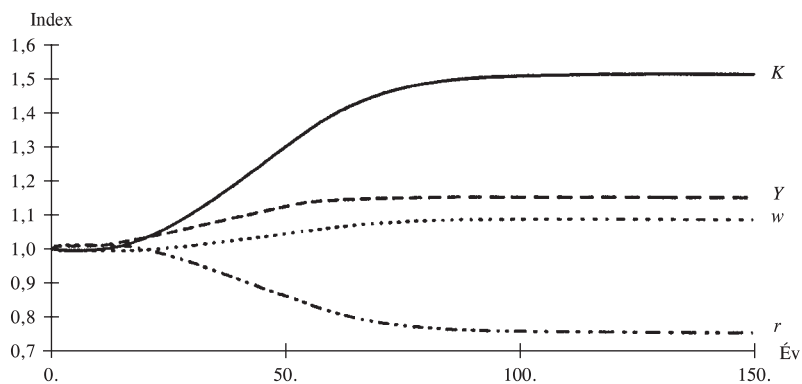
5. táblázat

A hátralévő életpálya hasznosságának százalékos változása

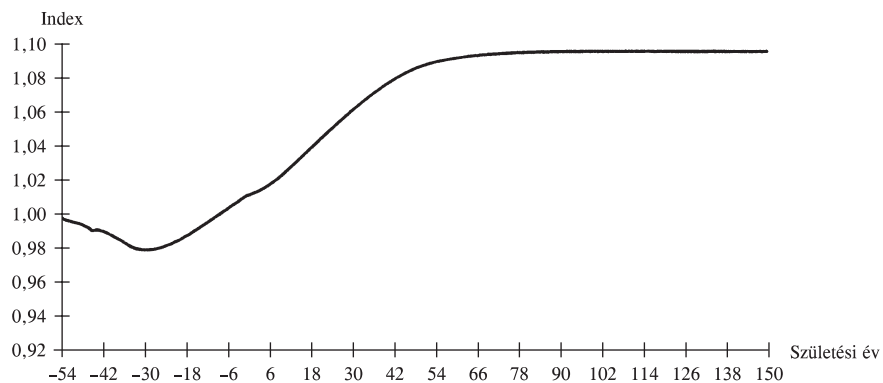
Gazdaságpolitika	A születés éve						
	-54	-25	-10	0	10	25	150
<i>Y</i>	-0,12	-1,84	-0,17	1,19	2,38	5,17	9,67
<i>Y, LSRA</i>	0	0	0	0,93	0,93	0,93	0,93
<i>Y, T-B-L</i>	-0,24	-3,06	-1,26	0,31	1,39	4,29	8,89
<i>Y, T-B-L, LSRA</i>	0	0	0	-3,14	-3,14	-3,14	-3,14
<i>Y, 5 év adósság</i>	0,09	-0,90	0,12	0,99	0,13	2,55	7,43
<i>Y, 10 év adósság</i>	0,09	0,23	0,66	1,00	-2,78	-1,62	3,36
<i>C&Y</i>	-4,68	-1,66	1,14	2,84	4,28	6,65	9,67
<i>C&Y, LSRA</i>	0	0	0	2,09	2,09	2,09	2,09
<i>C&Y prog</i>	-4,71	-1,19	1,81	3,55	5,07	7,57	10,79
<i>C&Y prog, LSRA</i>	0	0	0	4,45	4,45	4,45	4,45

1. ábra
Arányos jövedelemadóval fedezett nyugdíjak

Makrováltozók

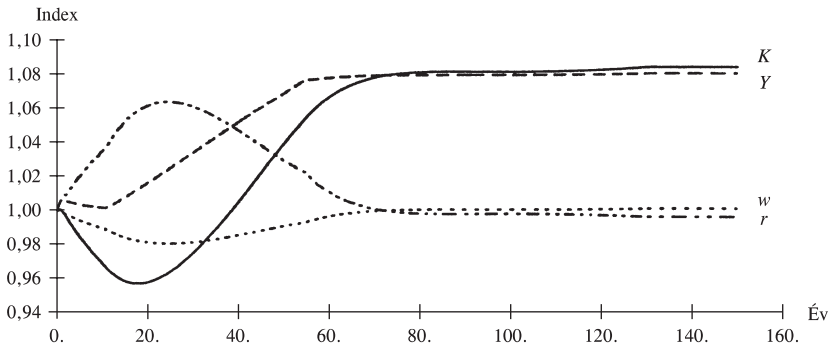
Hátralévő életpálya hasznossága

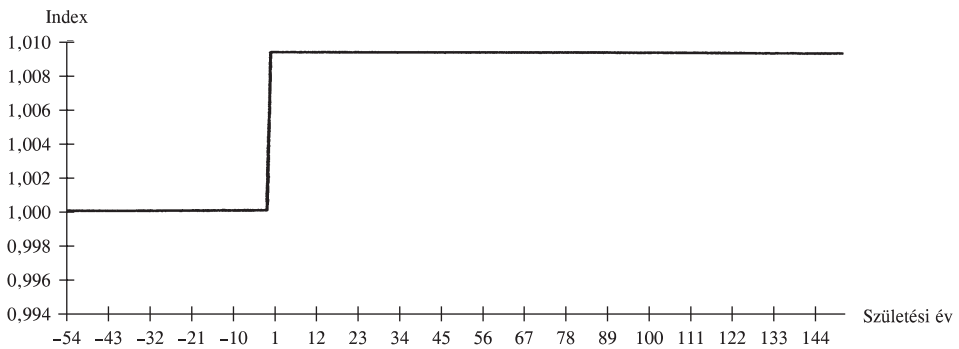
2. ábra

Arányos jövedelemadóval fedezett nyugdíjak, a jelen korosztályok jóléte állandó

Makrováltozók

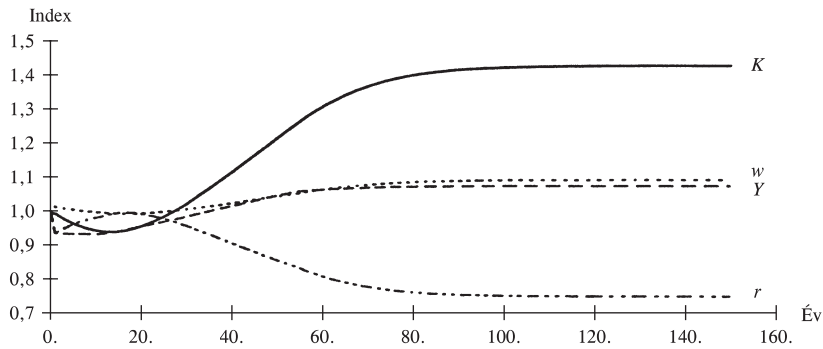
Hátralévő életpálya hasznossága

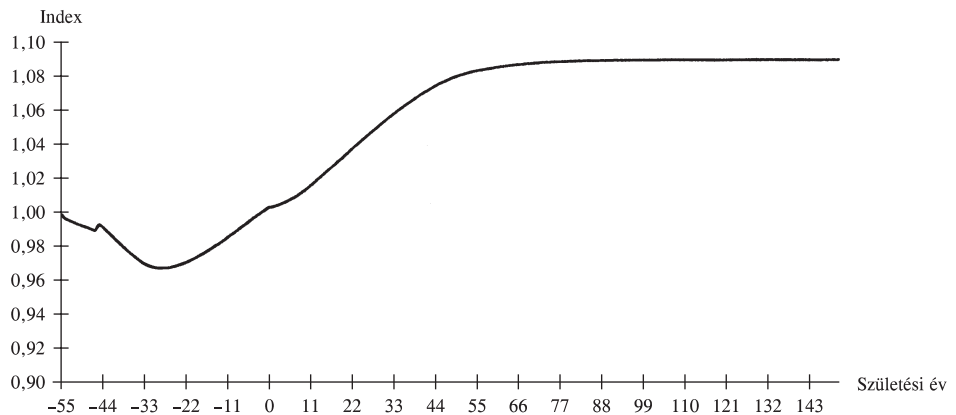
3. ábra

Arányos jövedelemadóval fedezett nyugdíjak, a járulékok és a kifizetések közti tökéletes kapcsolat

Makrováltozók

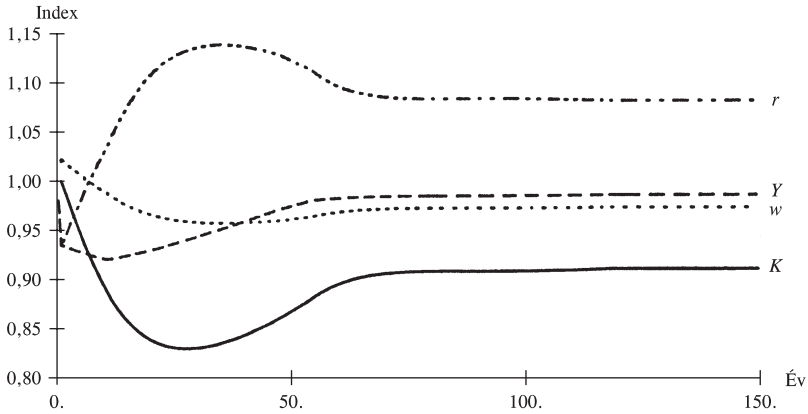
Hátralévő életpálya hasznossága

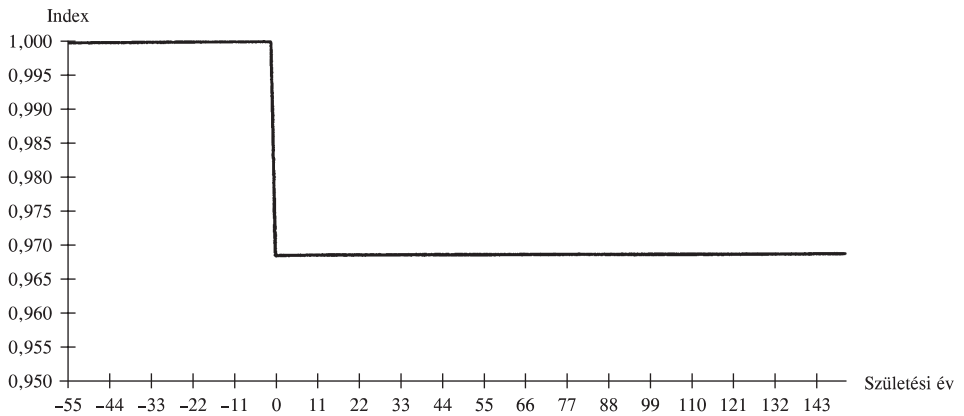
4. ábra

Arányos jövedelemadóval fedezett nyugdíjak, a járulékok és a kifizetések közti tökéletes kapcsolat, a jelen korosztályok jóléte állandó

Makrováltozók

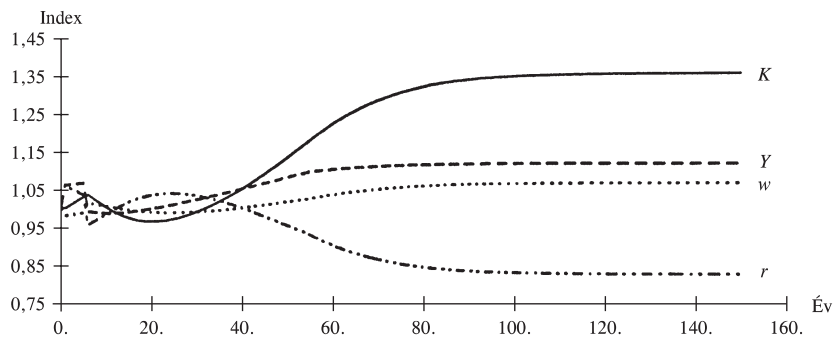
Hátralévő életpálya hasznossága

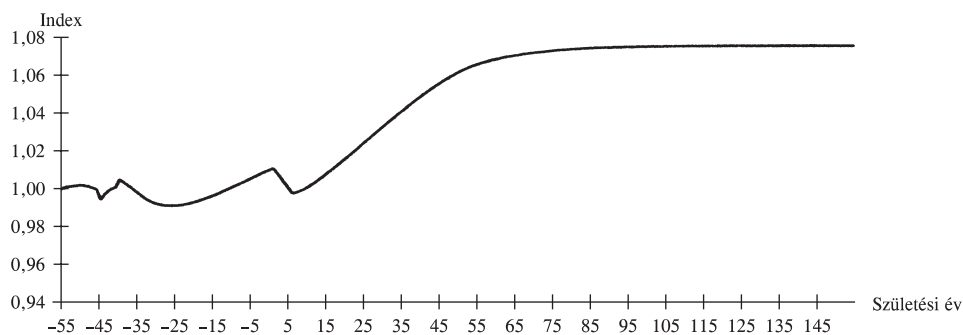
5. ábra

Arányos jövedelemadóval fedezett nyugdíjak, 5 éves adósságfinanszírozás

Makrováltozók

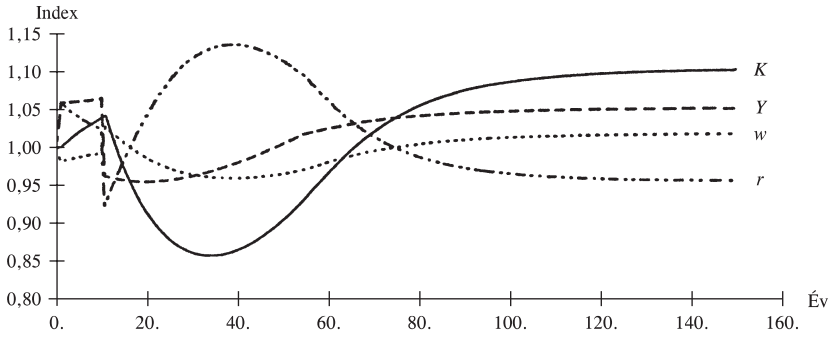
Hátralévő életpálya hasznossága

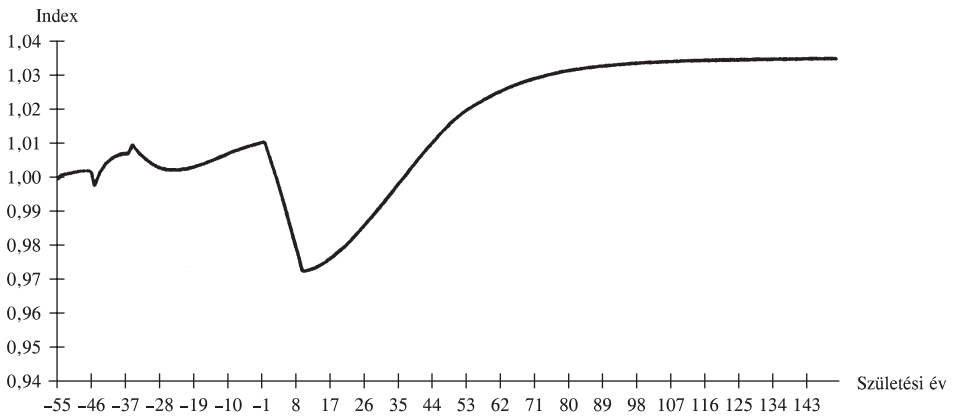
6. ábra

Arányos jövedelemadóval fedezett nyugdíjak, 10 éves adósságfinanszírozás

Makrováltozók

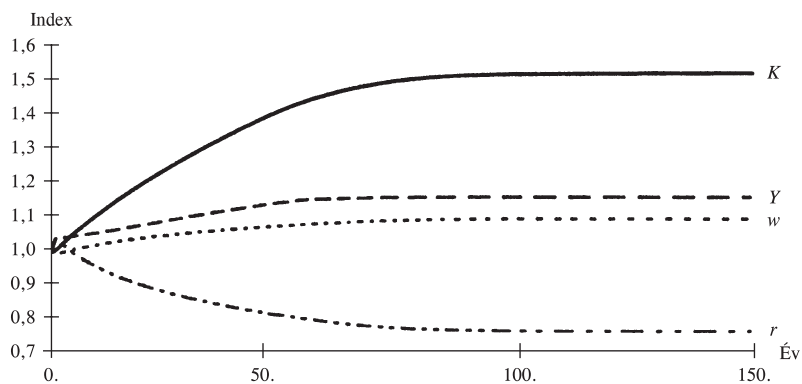
Hátralévő életpálya hasznossága

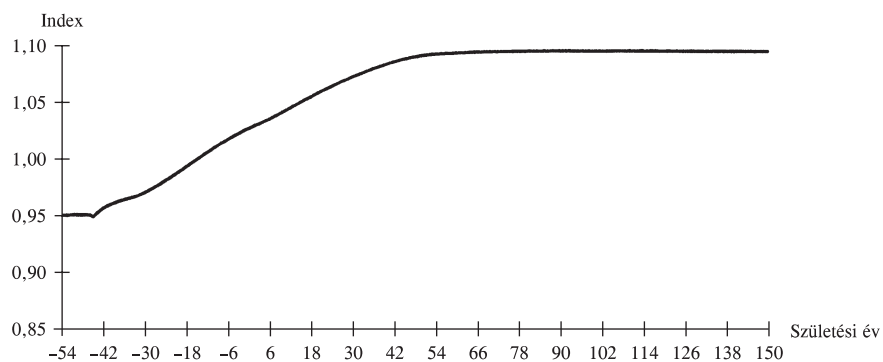
7. ábra

Arányos fogyasztási adóval fedezett nyugdíjak, arányos jövedelemadóval fedezett általános bevételek

Makrováltozók

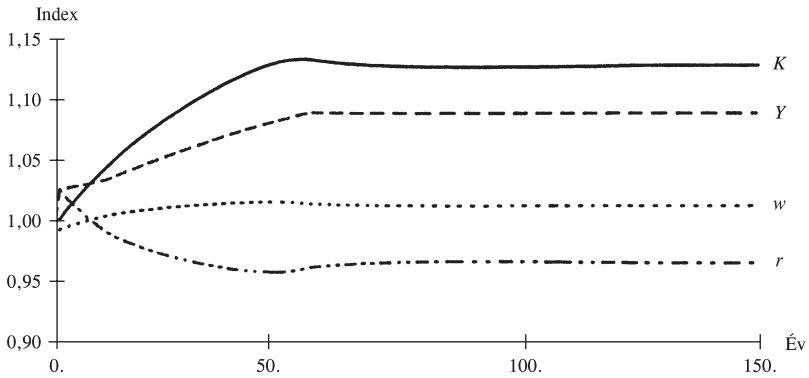
Hátralévő életpálya hasznossága

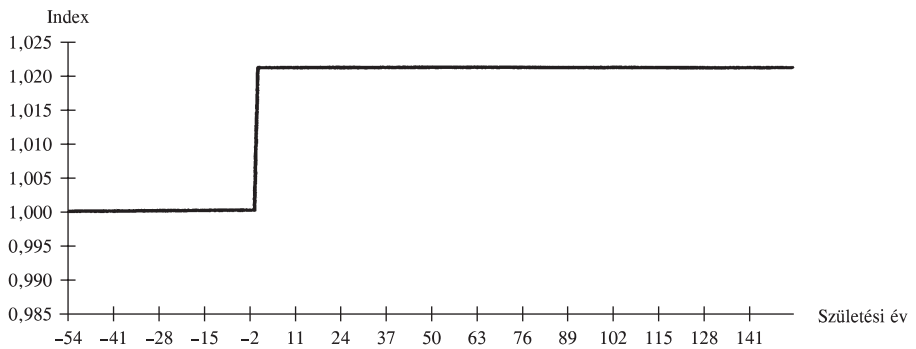
8. ábra

Arányos fogyasztási adóval fedezett nyugdíjak, arányos jövedelemadóval fedezett általános bevételek, a jelen korosztályok jóléte állandó

Makrováltozók

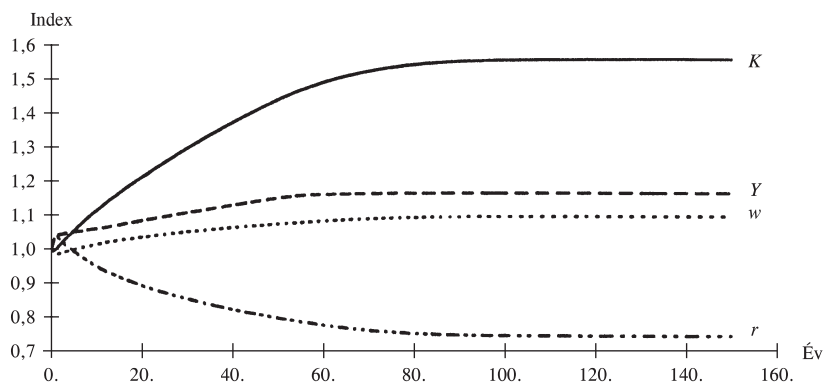
Hátralévő életpálya hasznossága

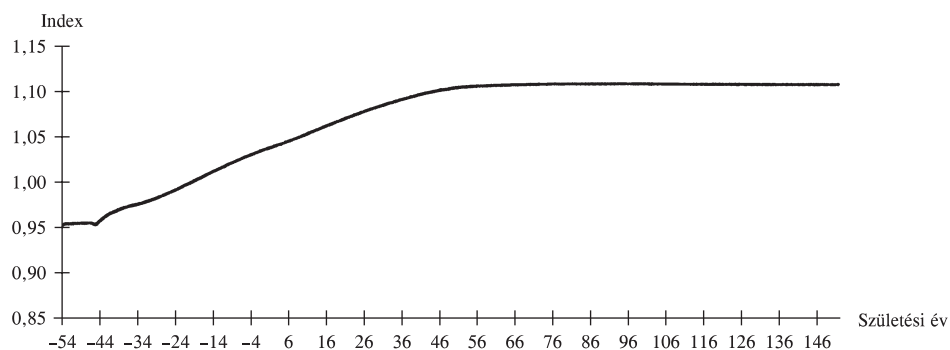
9. ábra

Arányos fogyasztási adóval fedezett nyugdíjak, progresszív jövedelemadóval fedezett általános bevételek

Makrováltozók

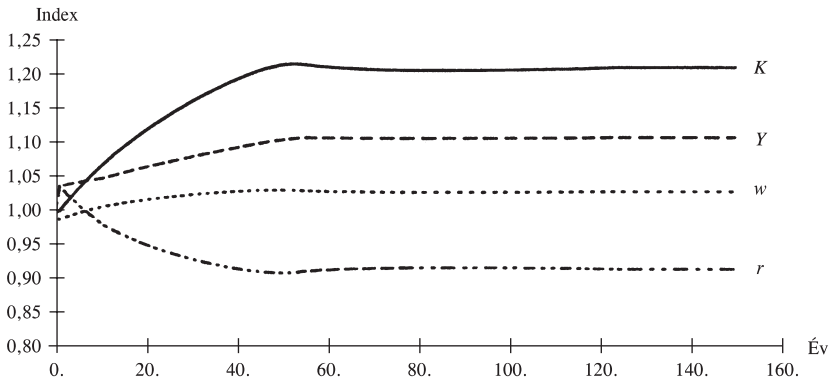
Hátralévő életpálya hasznossága

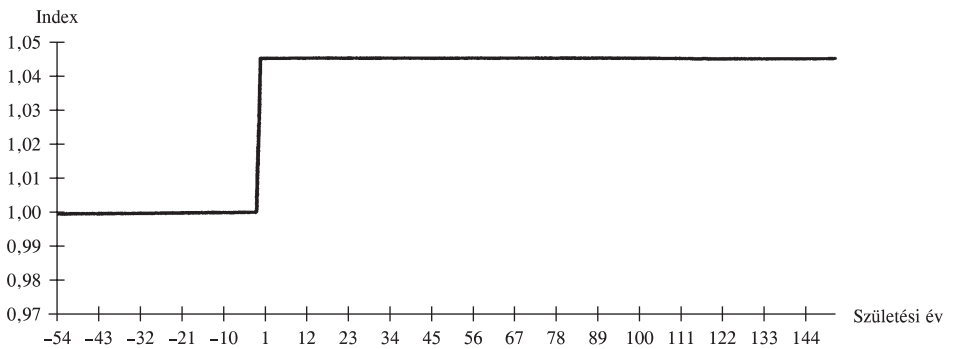
10. ábra

Arányos fogyasztási adóval fedezett nyugdíjak, progresszív jövedelemadóval fedezett általános bevételek, a jelen korosztályok jóléte állandó

Makrováltozók

Hátralévő életpálya hasznossága

Irodalom

- ARRAU, P. [1990]: Social security reform: the capital accumulation and intergenerational distribution effect. World Bank, Washington, D.C.
- ARRAU, P.–SCHMIDT-HEBBE, K. [1993]: Macroeconomic and intergenerational welfare effects of a transition from pay-as-you-go to fully funded pensions, Policy Research Department, Macroeconomics and Growth Division. World Bank, Washington, D.C.
- AUERBACH, A. J.–KOTLIKOFF, L. J. [1987]: Dynamic Fiscal Policy. Cambridge, Cambridge University Press.
- AUERBACH, A. J.–KOTLIKOFF, L. J.–WEIL, D. W. [1992]: The increasing annuitization of the elderly. NBER Working Paper, No. 4182.
- AUERBACH, A. J.–GOKHALE, J.–KOTLIKOFF, L. J.–SABELHAUS, J.–WEIL, D. W. [1995]: The annuitization of Americans' resources. NBER Working Paper, No. 5089.
- BOSKIN, M. J.–KOTLIKOFF, L. J.–PUFFERT, D. J.–SHOVEN, J. B. [1987]: Social security: a financial appraisal across and within generations. National tax Journal 41:1, 19–34. o.
- DIAMOND, P.–VALDES-PRieto, S. [1994]: Social security reform, The Chilean Economy: Policy Lessons and Challenges. Szerk.: *Bosworth, B.–Dornbusch, R.–Laban, R.* The Brookings Institution, Washington, D.C.
- FELDSTEIN, M. [1995]: Would privatizing social security raise economic welfare. Kézirat, Harvard University.
- FRIEDMAN, B.–WARSHAWSKY, M. [1990]: The cost of annuities: implications for saving and bequest. The Quarterly Journal of Economics CV, 135–154. o.
- GOKHALE, J.–KOTLIKOFF, L. J.–SABELHAUS, J. [1996]: Understanding the postwar decline in U.S. savings: a cohort analysis. The Brookings Papers of Economic Activity 1, 315–391. o.
- GUSTMAN A. L.–STEINMEIER, T. L. [1995]: Privatizing social security. Kézirat.
- IMROHOROGLU, S.–HUANG, H.–SARGENT, T. [1995]: Two computational experiments to privatize social security. Kézirat, University Minnesota, Minneapolis.
- KOTLIKOFF, L. J. [1992]: Generational accounting. The Free Press, New York.
- KOTLIKOFF, L. J.–SPIVAK, A. [1981]: The family as an incomplete annuities market. Journal of Political Economics, 89, 372–391. o.
- MERTON, R. [é. n.]: On the role of social security as a means for efficient risk sharing in an economy where human capital is not tradable, in Financial aspects of the U.S. pension system. Szerk: *Bodie, Z.–Shoven, J. B.*, IL. University of Chicago Press, Chicago, 325–358. o.
- RAFFELHAUESCHEN, B. [1993]: Funding social security through Pareto-optimal conversion policies, in Public Pension Economics. *Felderer, B.* (szerk.) Journal of Economics, Supplement 7, 105–131. o.
- ROGOT, E.–SORLIE, P. D. – JOHNSON, N. J. [1992]: Life expectancy by employment status, income and education in the national longitudinal mortality study. Public Health Report 107, 457–461. o.
- STEURLE, C. E.–BAKIJIA, J. M. [1994]: Retooling social security for the 21st century. The Urban Institute Press, Washington D.C.
- WORLD BANK POLICY RESEARCH REPORT [1994]: Averting the Old Age Crisis. Oxford University Press, Oxford.